

SHUR C. MANGILAYA

Si Shur C. Mangilaya ay isang multilingguwal na manunulat, tubong Bagacay, Ibajay, Aklan. Ang kaniyang mga akdang tula, tulang pambata, maikling kuwento, kuwentong pambata, dagli, komiks iskrip, at sanaysay ay nalathala sa mga journal, antolohiya, pahayagan, magasin at e-book, gaya ng *Ani 36*, *Ani 37*, *Ani 38*, *Ani 39*, *Ani 40* at *Ani 41* ng Cultural Center of the Philippines, *SaNag 11* ng University of San Agustin Press, *Wagi/Sawi*, ng University of the Philippines Press, *Peter's Prize* ng TPSN Foundation, *Poetika 2*, *Kasingkasing 4* at *Batinggilan* ng Kasingkasing Press, *PangMasa* ng The Philippine Star, *Liwayway*, *Philippine Panorama* at *Hiligaynon* ng Manila Bulletin, *Hindi ito ang Panahon para Mamayapa* ng Kataga, *Nostalgiya* ng Samahang Lazaro Francisco, *Alaala ng mga Pakpak* ng Komisyon sa Wikang Filipino, at *Kathang Haka* ng UST Publishing House. Siya ay nagkamit ng mga parangal at pagkilala sa larangan ng literatura. Ang kaniyang unang aklat ng Tula sa Akeanon/Aklanon na *Hae-o ag Eusong* ay inilathala ng Kasingkasing Press noong 2019.

MGA AHAS SA LUNGSOD

“ISASAMA ko na lang si Obet sa Maynila, Ate,” paalam ng tito Nardo ni Obet sa kaniyang ina.

“Ikaw ang bahala, Nardo,” sagot ng kaniyang ina.

“E, p-paano, Kuya, okey lang ba sa ‘yo?” tanong ng tito Nardo niya sa kanyang ama.

“Kaysa naman magpapastol lang s’ya ng kalabaw dito. Mas makabubuting makipagsapalaran na lang s’ya sa s’yudad,” tugon ng kaniyang ama.

“Sige ho, tamang-tama at maisasama ko s’ya sa aking trabaho,” sabi ng kaniyang tito Nardo.

Nakikinig lamang si Obet sa usapan ng kaniyang mga magulang at ng kaniyang tito Nardo habang kumakain sila ng tanghalian.

Umuwi ang kaniyang Tito Nardo sa Aklan dahil sa pagkamatay ng kaniyang lola. Kasama nilang nakatira sa bahay ang kaniyang lola. Noong isang araw lang ito nailibing.

Halos mahigit isang taon na rin nang makapagtapos ng haiskul si Obet. Hindi na siya nakapagpatuloy ng pag-aaral sa kolehiyo dahil na rin sa kanilang kalagayan sa buhay. Siya ang panganay sa limang magkakapatid. Tanging sa mga gawaing bukid lamang umaasa ng ikinabubuhay ang kanilang pamilya. Kapag panahon ng anihan, tumutulong siya sa sa kaniyang mga magulang. Halos araw-araw din siyang nagpapastol ng kanilang kalabaw at baka.

Dalawang magkapatid lang ang kaniyang nanay at tito Nardo. Napunta ng Maynila ang kaniyang tiyuhin noong binata pa ito. Dati itong kasapi ng NPA sa kanilang bayan. Pagkaraan ng

pagsuko nito sa gobyerno na magbagong-buhay, ipinasya nitong magtungo sa Maynila. Nakapagtrabaho ito sa isang konstruksiyon. Hanggang sa nakapag-asawa at nagkaroon ng isang anak na babae. Nangungupahan kasama ng pamilya sa Pandacan.

May bigat sa dibdib ang pamamaalam ni Obet sa kaniyang mga magulang at mga kapatid sa araw ng pag-alis nila ng kanyang tito Nardo. Naisip ni Obet na wala siyang mapapalang magandang kinabukasan kung mananatili siya sa probinsiya. Hindi rin niya gustong manatiling maging pastol, tagagapas ng palay, at tagapagararo na lamang sa bukid sa kanilang nayon. Pangarap din naman niyang makapaghanap ng isang magandang trabaho.

Dumaong ang barkong sinakyan nila sa pier 8 sa North Harbour sa Maynila na halos mag-aalas diyos ng umaga. Habang sakay sila ng kaniyang tito Nardo sa taxi, panay ang tingin niya sa paligid. Hindi siya nagsawang tingalain ang nagtataasang mga gusali sa kanilang dinadaan. May hatid na kasiyahan kay Obet ang unang pagtapak niya sa Maynila. Iyon ang pangarap ng halos karamihan sa kanilang nayon. Ang makapunta at makipagsapalaran sa Maynila. Tila may kung anong gayuma ang lungsod na ito na parating bukambibig ng mga tagaprobinsiya na nangangarap ng magandang buhay.

Huminto ang taxi sa tapat ng riles ng tren. Bumaba sila ng kaniyang tito Nardo. Sinabi ng kaniyang tiyuhin na sa nasabing lugar ito nakatira. Pinasan niya ang kalahating sako ng bigas, habang bitbit sa kaliwa ang kaniyang bag ng mga gamit. Sumakay sila sa nakahimpil na sakayan ng mga pasahero sa gitna ng riles, na ayon sa kaniyang tito Nardo ay tinatawag na trolley. Ito raw ang nagsisilbing sasakayan ng mga taong nakatira sa gilid

ng riles at tabing-ilog. Habang tumatakbo ang trolley, tahimik niyang pinagmamasdan ang dikit-dikit na mga barumbarong sa magkabilang gilid ng riles. Mga barumbarong na yari sa pinagdugtong-dugtong na kahoy at playwud na iba't iba ang haba, lapad at laki. May ibang dingding na yari sa mga lumang tarpaulin ng mga kandidato sa nakaraang eleksiyon. Mga bubong na naaatipan ng mga kupi-kupi at kalawanging yero.

Ibang-iba ang paligid na kaniyang nakikita ngayon, kumpara sa kanilang nayon. Napapatingin siya sa mga taong akyat-baba at paroo't paritong naglalakad sa itaas ng riles na tila walang pakialam sa isa't isa. Mga ilang kalalakihang naghihimas ng mga sasabunging manok at mga hubad-baro na tila mga mapa na ang katawan dahil sa naglalakihang mga tattoo sa braso, katawan at binti. Mga inang may kalong na sanggol habang abala sa pakikipagtsistmisan sa tapat ng tindahan. Mga ilang kalalakihang nag-iinuman sa harap ng isang tindahan. Napaisip nang malalim si Obet. Ganito ba talaga ang tirahan ng mga tao sa lugar na ito? Pero napagtanto niyang sa lugar na ito nakatira ng halos ilang taon ang kaniyang tito Nardo. Kaya masasanay din siyang manirahan sa lugar na ito.

Umibis sila ng trolley sa may bungad ng tulay na riles. Pasan-pasan na naman ni Obet ang kalahating sako ng bigas at bitbit ang bag. Bumaba sila sa riles at tinalunton ang masikip na eskinitang patungo sa bahay ng kaniyang tito Nardo. Magkabilaan ang magkakadikit na mga barumbarong. Dahan-dahan ang kanilang lakad sa tuwing may makakasalubong sa daan. Palikoliko ang masikip na eskinitang kanilang dinadaan. May ilang mga taong bumabati at nangungumusta sa kaniyang tiyuhin na kanilang nakakasalubong, maging sa mga taong nasa bungad ng

pinto o sa bukas na bintana ng mga bahay. May nagtatanong kung may dala itong inuming tuba. May nagyayayang mag-inuman. May nang-aasar na lumayas na raw ang asawa nito. May humihingi ng pasalubong.

Hanggang sa sapitin nila ang dike sa tabing-ilog. Tinalunton nila ang maliit na daanan sa ibabaw. Mula sa ibabaw ng dike ay katabi ang ilog-Pasig. Makikita rin ang tulay na riles sa ilog na ayon kaniyang tiyuhin ay nagdurugtong sa lugar ng Pandacan at Sta. Mesa. Matatanaw sa kabilang ilog ang maliliit at magkakadikit ding mga barumbarong ng mga iskwater sa Sta. Mesa. Matatanaw rin sa kabila ang ilang malalaking gusali at mga pabrika sa tabing-ilog.

Huminto sila sa tapat ng isang hagdag yari sa pinagdugtong-dugtong na kahoy. Umakyat sila patungo sa pangalawang palapag at kumatok ang kanyang tiyuhin sa pinto. Walang nagbukas, pero nang pihitin ng kaniyang tiyuhin ang doorknob, bukas naman pala ito, at sila ay pumasok. Walang tao sa loob ng bahay. Inilapag ni Obet ang pasan-pasang kalahating sako ng bigas sa sahig. Sahig na yari sa pinagdugtong-dugtong na playwud. Ganoon din ang ginawa ng kaniyang tiyuhin sa dalang mga bagahe. Habang naghuhubad si Obet ng sapatos ay pumasok ang isang babae na may kargang batang babae na halos mahigit isang taong gulang.

“Nabalitaan ko sa labasan, na dumating na kayo, ‘Pa,’” sabi ng babae.

“S’an ka ba galing?” tanong ng kaniyang tito Nardo.

“Do’n kina Aling Ester, may binili lang,” sagot nito.

Kinuha ng kanyang tito Nardo ang bata at kinarga. Humalik ito sa pisngi ng bata.

“A...si Obet nga pala,” baling at pakilala sa kaniya ng tito Nardo niya. “Iyong sinasabi ko sa ’yong pamangkin ko, na isasama ko pagbalik dito.”

“E, siya ba? G’wapo, a!”

“A, ‘Bet...ang tita Bing mo nga pala,” pakilala ng kaniyang tito Nardo.

Magmamano sana si Obet sa kaniyang tita Bing, ngunit sinaway siya nito.

“Nakapagsaing ka na ba?” tanong ng kaniyang tito Nardo.

“Naku! Hindi pa,” sagot ng tita Bing niya. “E, konti pa naman ang bigas natin.”

“Me dala kaming bigas,” sabi ng kaniyang tiyuhin. “E, kaso magtatanghali na pala. Bumili ka na lang ng kanin at lutong ulam sa karinderya sa labasan.”

Inabutan ng pera ng kaniyang tito Nardo ang kaniyang tita Bing. Pagkalabas ng bahay ng kaniyang tiyahin, inutusan siya ng kaniyang tiyuhin na ipasok sa loob ng kuwarto ang kanilang mga dalang gamit at bigas. Isang maliit na silid na natatabingan lamang ng malapad na kurtina na nagsisilbing harang sa sala.

May kaliitan lang ang inuupahang bahay ng kaniyang tito Nardo. Yari sa playwud ang sahig at dingding nito. Nakalatag lang ang banig sa maliit na silid at nasa uluhan ang wala sa ayos na tatlong unan at kumot. May ilang mga nakasalansang mga nakaplastik at nakakartong gamit sa tabi ng dingding. Sa pagpasok ng pintuan ay ang sala at kusina. May tatlong lumang upuang plastik at de-tiklop na mesa. May maliit na lababo ng mga kubyertos at lutuang de-gas. Sa may lababo ay may bintanang nakaharap sa ilog. Mula rito, kitang-kita ang tulay na riles sa ilog-

Pasig. Itinuro naman ng kaniyang tiyuhin ang kubeta, pagkababa ng hagdan. Nagsisilbi raw itong kubeta ng may-ari ng bahay at ng ilang nangungupahan.

Napansin ni Obet na may dinudukot sa ilalim ng bigas ang kaniyang tito Nardo. Nagtaka siya nang makita ang iniahong nakaplastik. May ilan pang mga nakadikit na bigas sa plastik na pinagpag muna ng kaniyang tiyuhin. Tinanggal nito ang nakabalot na plastik. Nang matanggal, nagulat si Obet nang malaman niyang isa pala itong may kalumaang kalibre ng baril na .45. Kinasa ito ng kaniyang tiyuhin at ikinasa uli. Ibinigay ito sa kaniya na bigla niyang ipinagtaka.

“O, itago mo, ‘Bet,” pabulong na utos ng kaniyang tito Nardo.

“Ho?” nagtataakang sambit ni Obet. “Bakit po ako, Tito?”

“Sige na, itago mo muna sa ilalim ng mga gamit mo sa ‘yong bag,” pakiusap ng kaniyang tiyuhin. “Di puwedeng ako ang magtatago nito. Mahilig kasing humalungkat ng mga gamit ko ang tita Bing mo.”

Bantulot na tinanggap ni Obet ang baril at mabilis na itinago sa ilalim ng mga damit ng kaniyang bag. Naisip niyang baka datnan pa sila ng kaniyang tita Bing.

“E, ‘Bet, h’wag mo itong ipagsasabi sa tita Bing mo at kahit kanino, ha?” pabulong na pakiusap ng kaniyang tiyuhin.

“O-Opo, Tito,” sang-ayon ni Obet.

Pagkatapos nilang kumain ng pananghalian, sinabi ng kaniyang tito Nardo na magpahinga muna sila. Nagpaalam na umalis ang kaniyang tita Bing sa kaniyang tiyuhin. Ayon sa kaniyang tito Nardo, tiyak na sa sugalan na naman sa labasan ang punta niyon. Na aabutin na naman ng paglubog ng araw bago

makauwi. Lalo na at alam nito na may nagbabantay kay Maymay. Tinuruan siya ng kaniyang tito Nardo kung paano ang pagbukas ng TV, kung sakaling gusto niyang manood. Binigyan siya nito ng unan at kumot. Na kung gusto rin niyang matulog muna ay ilatag lang daw ang banig sa sala na kanilang dala.

Nakatulog ang kaniyang tito Nardo sa silid na katabi ang anak nitong si Maymay. Inilatag ni Obet ang banig at humiga. Hindi siya nakaramdam ng antok, dahil tila naninibago pa siya. Habang nakahiga ay sumasagi sa balintataw ni Obet ang mga nakaraan niya sa probinsiya ng Aklan. Ang mga araw na kapiling niya ang kaniyang mga magulang, kapatid, kamag-anak, at mga kaibigan. Ang masayang pagsasama ng kanilang buong pamilya, kahit naghihikahos sa buhay. Naalala niya ang kanilang mga pakikibaka sa kahirapan. Kaya naipangako niya sa sarili na tutulungan niyang makaahon sa kahirapan ang kaniyang pamilya sa probinsiya. At umaasa siya na sana rito sa lungsod ng Maynila, makatatagpo siya ng magandang kapalaran. Namalayan na lamang niya na nangingilid na ang kaniyang mga luha. Pinahid niya ito ng kaniyang kamay. Pumikit at nagpatianod sa karimlan.

KINABUKASAN ng hapon, nagpaalam ang kaniyang tito Nardo na maghahatid ng padala mula Aklan sa isang kababayan. Pagkaalis ng kaniyang tiyuhin, nagpaalam siya sa kaniyang tita Bing na may bibilhin sa tindahan. Kasalukuyan itong nanonood ng TV habang nagbabantay sa nakahigang si Maymay. Bumaba siya ng bahay at bumili ng tsitsirya sa tindahan sa may labasan. Gusto rin niyang sanayin ang sarili sa bagong lugar na kaniyang kinasadlakan. Bumalik siya, pero hindi pumasok sa bahay. Naglakad-lakad siya

sa ibabaw ng dike at napaupo na di kalayuan sa kanilang bahay. Napatingin siya sa mga inaanod na mga basura sa nangingitim na tubig ng ilog. Langhap niya ang amoy ng mabahong daloy ng tubig. Napatingala siya sa dalawang kabataang lalaki sa itaas ng tulay na riles na may sinasalap na mga inaanod na plastik sa ilog. Sa di kalayuan, tanaw niya ang tatlong bata na nangangalaykay sa nagkalat na mga basura sa tabing-ilog. Halos nakabaon na ang mga binti ng mga ito sa burak. Malapit sa nagkalat na mga basura ay ang nakabalandrang luma at kalawanging barge, na tila matagal nang inabandona.

Habang nakaupo sa ibabaw ng dike, naikukumpara ni Obet ang kanilang probinsiya at ang lungsod na kaniyang kinasadlakan sa ngayon. Malaki ang pagkakaiba nito. Naisip niyang dito ba sa lugar na ito matutupad ang kaniyang magagandang pangarap sa buhay?

Hindi naman nagtagal si Obet nang maisipang umuwi na. Habang naglalakad, napansin niya na may tatlong lalaki sa tapat ng kanilang bahay, habang kausap ang kaniyang tita Bing. Hindi napansin ng tatlong kalalakihan na paparating siya.

“Pre, ang bango na naman ni kumare, a,” dinig niyang sabi ng isang lalaking medyo payat.

“Oo nga, sarap na namang papakin, P’re,” sabi naman ng isang lalaking pandak, na tinapik sa braso ang isang poging lalaki.

“Kaya nga hindi ko pinagsasawaan ’yan, e” sabi naman ng isang poging lalaki.

“Hoy! Mga gago, me nakakarinig sa inyo,” sabi ng kaniyang tita Bing na biglang napasulyap sa kaniya.

“Pagsasawaang tingnan. Ikaw talaga, Mare, ha,” sabi ng poving lalaki.

“Huwag kang maniwala sa mga pinagsasabi ng mga ’yan, ’Bet, ha,” sabi ng kaniyang tiyahin.

“O-Opo...Tita,” tugon ni Obet.

Ipinakilala siya ng kaniyang tita Bing sa tatlong bisita na mga kumpare nito; sina Didoy Pogi ang pogi, Tikyong Butiki, ang payat at Danny Surot. Nang malamang nakauwi na mula sa probinsya ang kaniyang tiyuhin, agad na nagpuntahan ang mga ito sa kanila.

May dalang kalahating kahong beer ang mga ito at nagpaalam sa kaniyang tita Bing na mag-inuman sa itaas ng dike. Uumpisahan na raw kaagad nila kahit wala pa ang kaniyang tito Nardo. Inalok din siya ng tagay ngunit tumanggi si Obet. Sinaway din ang mga ito ng kaniyang tita Bing. Baka raw pagalitan siya ng kaniyang tito Nardo, pero ang kaniyang tita Bing ay kasama ng mga ito sa inuman. Nakasusulasok ang amoy ng usok mula sa sigarilyo ng mga ito.

Siya muna ang pinagbantay ng kaniyang tiyahin kay Maymay. Natutulog naman ang bata kaya nanood na lang ng TV si Obet. Nabigla siya sa amoy ng marijuana. Alam niya ang amoy ng marijuana, dahil may kaklase siya dati na gumagamit nito. Pero kahit kailan, hindi siya tumikim nito.

Hindi naman nagtagal, dumating ang kaniyang tito Nardo. Dinig niya ang kumustahan at balitaan ng mga ito. Nakipag-inuman na rin sa mga kumpare nito ang kaniyang tiyuhin. Sa una ay mahinang pag-uusap lang ang maririnig sa mga ito. Pero habang tumatagal ang inuman, nagkakalakasan na ang mga boses sa mga

diskusyon ng mga ito. May pagkakataong mag-aalsaskahan, mag-aasaran, at magtatawanan.

Habang nononood si Obet ng TV, pumasok ang kaniyang tita Bing. Nakisuyo ito na siya na ang magsaing at magprito ng tinapa. Napatingin si Obet sa relong pandingding, lagpas na sa alas sais. Sumunod naman si Obet, dahil sabi ng kaniyang tiyahin medyo natamaan na ito sa nainom na beer. Sa silid, habang kumukuha ng bigas sa sako si Obet, napasulyap siya sa kaniyang tiyahin na nakahilatang katabi ni Maymay. Dahil sa manispis at maigsing suot nitong short, hindi niya maiwasang mapatingin sa mga mapuputing hita nito.

Habang nagkakasiyahan ang grupo ng kaniyang tito Nardo, mag-isang naghapunan si Obet. Mauna na lang daw siyang kumain sabi ng kaniyang tiyuhin. Hindi na rin niya ginising ang kaniyang tita Bing. Habang mag-isang nanonood ng TV, napagtanto niyang lumalalim na rin ang gabi, kaya inilatag na niya ang banig.

SABADO ng magtatakipsilim, isinama si Obet ng kaniyang tito Nardo sa bahay ng foreman nito sa konstruksiyon na si Mang Isko. Nilakad nila ang kahabaan ng riles patungo sa bahay ni Mang Isko na malapit sa highway. Marami silang nakakasalubong na mga nagsisiuwi galing eskuwelahan at trabaho. Katulad din sa kanilang lugar sa may tabing ilog, ang lugar nina Mang Isko. Barumbarong din ang mga bahay sa magkabilang eskinita. May nadaanan silang nag-iinuman sa eskinita at inalok ng tagay ang kaniyang tito Nardo. Mga kakilala naman ng kaniyang tiyuhin ang mga ito kaya nakitagay din ito. Naratnan nila sa loob ng bahay na nag-iinuman sina Mang Isko at ang dalawang kasamahan sa

trabaho. Na kasamahan din pala ni Tito Nardo sa konstruksiyon. Ikinagulat naman ng mga ito ang pagdating nila. May ibinigay na pasalubong ang kaniyang tiyuhin kay Mang Isko. Mga daing at tuyo na ikinatuwa naman ni Mang Isko. Ipinakilala rin siya ng kaniyang tiyuhin kina Mang Isko, Mang Ben, at Kaloy. Inabutan ng isang boteng beer ni Mang Ben ang kaniyang tito Nardo. Inabutan din siya ni Kaloy. Napalingon muna siya sa kaniyang tiyuhin at tanging tango lang ang tugon nito.

Ipinakiusap ng kaniyang tito Nardo kay Mang Isko, na kung maaaring ipasok si Obet bilang piyon sa kanilang trabaho.

“Ilang taon ka na ba, Obet?” tanong ni Mang Isko.

“Disiotso na po, Mang Isko” tugon ni Obet.

Naitanong ni Mang Isko kung makakayan niya ang pagpipiyon dahil napakabata pa raw niya. Pero ang tito Nardo na niya ang sumagot, na sanay na siya sa mabibigat na gawaing bukid sa probinsiya kaya makakaya niya ito. Wala nang iba pinag-usapan at tinanggap naman ni Mang Isko si Obet na magsisimula na sa Lunes. Nagpasalamat ang kaniyang tiyuhin at nagpatuloy sila sa kanilang inuman.

“Maiba ako, Nardo. Nabalitaan ko kasing sinapak daw si Intoy Bato ni Didoy Pogi noong isang gabi, nasabi na ba sa 'yo?” tanong ni Mang isko

“Oho, kararating nga lang namin noon ni Obet galing Aklan,” sagot ng kaniyang tito Nardo.

“I-Ibig mong sabihin... kayo ang nag-inuman no'ng gabing mangyari ang sapakan?” tanong ni Mang Doming.

“G-Gano'n nga ho. 'Buti at naawat namin. Kasi, muntik nang saksakin ni Edong Palaka si Didoy,” sagot ng kaniyang tito Nardo.

“Dapat nga sinaksak na niya ng tuluyan ang Didoy na ’yan. Perwisyo na ’yan sa ating barangay,” sabi naman ni Mang Ben.

“Traidor ’yan, Nardo. Mag-iingat ka sa taong ’yan... baka ikaw ang tatraidorin n’yan,” may diin ang pagkakasabi ni Mang Isko habang nakatitig sa tito Nardo niya.

“N-Nakikisama naman ho ako sa kaniya,” sabi ng kaayang tiyuhin at sunod-sunod na lumagok ng beer.

“Ang sa akin naman, e, paalala lang, Nardo,” sagot Mang Isko.

Sa mga kuwentuhan nila, maraming napag-alaman si Obet sa tunay na pagkatao ni Didoy Pogi. Ito raw lagi ang pasimuno sa tuwing may gulo sa labasan. Walang makapipigil, dahil matapang na kumakasa sa sinomang kumalaban. Isa pa maraming kasangga. Kapag naagrabyado, hindi titigil hangga’t hindi nakagaganti. Laging nagbabanta sa kalaban na papatayin. Labas-masok na rin sa kulungan, dahil laging sangkot sa gulo, at sa bentahan at paggamit ng iligal na droga.

Ito rin daw ang gumulpi noong isang linggo sa taga-Sta. Mesang dumalaw sa isang kamag-anak sa Beata. Kaya tuloy nagbanta ang grupo ng nabugbog na taga Sta Mesa, na reresbak ang mga ito. Napag-alaman na si Jun Bakulaw daw ang nabugbog na siga rin ng Sta. Mesa. Kaya tuwing gabi, nagbabantayan ang magkabilang grupo sa tulay na riles. Lalo na kapag hatinggabi na raw ay nagbabatuhan ang magkabilang grupo. Ang nakatatokot ay may mga kani-kaniyang dalang patalim, pana, at sumpak ang bawat grupo.

UNANG araw ni Obet na pagtatrabaho sa konstruksiyon. Gumagawa ng andamyo at porma ang mga karpintero sa gagawing ikalawang palapag na bubuhusan ng semento. Tagahakot ng mga cocolumber at semento ang mga piyon. Sinabi ng kaniyang tito Nardo na stay-in sila sa trabaho sa isang subdibisyon sa Muntinlupa, mula Lunes hanggang Sabado. Sabado ng hapon ang kanilang sahod, at uwian. Sa isang kubol sila natutulog na yari sa cococolumber at playwud. Kasama niya sa isang kubol ang kaniyang tito Nardo, si Mang Ben, at ang pamangkin nitong si Kaloy, na isa ring piyon na katulad niyang binata. Si Kaloy ang lagi niyang kasa-kasama sa trabaho. Kapag tapos na ang trabaho sa hapon, nagkakayayaan ang ilang trabahador na mag-inuman. Medyo nanibago si Obet sa trabaho sa konstruksiyon. Pero naisip niya na masasanay din siya sa ganitong uri ng trabaho.

Isang umaga habang naghahakot sila ng mga cocolumber ay nakatapak ng tae si Kaloy. Nagtawanan ang ilang kasamahang piyon, habang pinagpupunas nito ang tsinelas sa malagong damuhan.

“Malas ko naman, umagang-umaga, e, umaalingasaw na ang baho,” sabi ng nandidiring si Kaloy. May mga dumikit pa kasi sa paa niya.

“Buti nga ’yan sa paa lang... p’wede pang hugasan, tiyak tanggal ang baho,” sabi ng isang karpintero.

“Kaya nga, e ... ang mahirap ’yong taehan ka sa ulo,” sabi ng isang mason.

“Aba! Mas matindi ’yon, kahit anong hugas mo, tiyak hindi maaalis ang baho,” dugtong naman ng isang karpinterong kapartner ng kaniyang tito Nardo.

“Kaya nga, e. Nakadikit na ang baho at alingasaw,” dugtong naman ng mason. Nagkatinginang napangiti ang mason at karpintero.

Nagtawanan ang halos lahat ng nakarinig, bukod kay Nardo. Napatingin si Obet sa kaniyang tiyuhin, ngunit patuloy lang ito sa paglalagare ng cocolumber.

Sabado. Araw ng suweldo ng mga trabahador sa loob ng isang linggong pagtatrabahao sa konstruksiyon. Pagkatanggap ng sahod, hindi muna dumiretso ng uwi sina Obet at ang kaniyang tito Nardo. Humiwalay sila sa kanilang mga kasamahan. Dumaan muna sila sa Baclaran. Gusto ng kaniyang tito Nardo, na mayroon siyang mabibiling gamit bilang souvenir sa kaniyang unang sahod. Bumili ng mumurahing pantalon at sapatos si Obet. Pudpod na rin kasi ang nag-iisa niyang sapatos mula pa sa probinsya. Bumili rin ang kanyang Tito Nardo ng mga grocery at ilang mga damit ni Maymay. Halos inabot na sila ng dilim sa kaiikot. Nagpasya ang kaniyang tito Nardo na maghapunan muna sila sa isang karinderya.

Sumakay sila ng jeep na may rotang Quiapo. Imbes na sa may Pedro Gil St. sila bababa na paradahan ng mga jeep papuntang Pandacan ay bumaba kaagad sila sa may Rotonda sa Pasay. Sunod-sunuran lang si Obet sa kaniyang tiyuhin. Pumasok sila sa isang hindi kalakihang beerhouse. Pumuwesto sa isang sulok at umorder ang kaniyang tito Nardo ng tig-isang bote ng beer. Mangilan-ngilan pa lang ang mga kustomer sa loob. Hindi mapakali at mapalagay si Obet sa pagkakaupo. Ito ang kauna-unahan niyang pagpasok sa isang beerhouse. Tanging sa mga pelikula lang niya napapanood kung anong lugar ito. May ilang mga waitress na nagsisilbi sa mga kustomer. Medyo may kadiliman ang ilaw-dagitab sa loob.

Napapatingin si Obet sa mga naggagandahan at seksing mga waitress.

Nakadalawang bote na ang kaniyang tito Nardo pero si Obet ay hindi pa nakauubos ng isa. Nagtataka siya dahil may ilang mga nakakakilalang waitress na bumabati sa kaniyang tito Nardo, may nangungumusta. Napansin niya na malalambing ang mga waitress na lumalapit sa kanila. Ayon sa kaniyang tito Nardo, madalas daw siya noong pumupunta sa lugar na ito.

Ikinuwento ng kaniyang tito Nardo ang lahat, kung papaano nito napangasawa ang kaniyang tita Bing. Sa beerhouse pala dating nagtatrabaho bilang waitress ang kaniyang tita Bing, na mula pa sa probinsiya. Nagustuhan daw ito ng kaniyang tito Nardo at niligawan. Hindi naman nagtagal at tuluyan na silang nagsama bilang mag-asawa. Umalis na sa pinagtatrabahuhang beerhouse ang kaniyang tita Bing. Nangupahan ang mga ito sa isang barumbarong sa lugar ng mga iskwater sa may Beata sa Pandacan. Ang kaniyang tito Nardo ang mag-isang nagtatrabaho at ang tiyahin naman niya ay naiwan sa bahay. Hanggang sa mabuntis ang kanyang tita bing at ipinanganak si Maymay.

May umupong dalawang waitress sa mesa nila. Ipinakilala sa kaniya ng kaniyang tito Nardo sina Malou at Cathy, dating katrabaho at malalapit na kaibigan raw ang mgaito ng kaniyang tita Bing. Sa kalaunan ay naging malapit na ring kaibigan ng kaniyang tito Nardo.

“Pareng Nard’s, musta ka na?” malakas na tanong ni Malou.

“Okey lang naman. Kayo, musta na rin?” ang kaniyang tito Nardo.

“Heto, buhay pa... at bumubuhay pa rin ng mga patay sa dilim!” pilyang sagot ni Malou.

“Uy! Sinong kasama mo? Pogi, a,” tanong naman ni Cathy. Napatingin si Obet dito na may kaliitan, pero cute.

“A, si Obet nga pala, pamangkin ko mula Aklan,” sagot ng kaniyang tito Nardo.

“Ano mo?” tanong ni Malou.

Napasulyap si Obet kay Malou na balingkinitan ang katawan at matangkad.

“Pamangkin ko,” sagot ng tiyuhin niya.

“Si Mareng Bing nga pala, Par’s, musta na?” tanong ni Malou.

“Do’n sa bahay, nag-aalaga sa anak n’ya,” sagot ng kaniyang Tito Nardo.

“Nagsasama pa rin ba kayo?” sunod na tanong ni Malou.

“S’yempre naman, b-bakit?” sagot ng kaniyang tito Nardo.

“Balita kasi namin, P’re, nagkahiwalay na raw kayo?” tanong ni Malou.

“S-Sinong nagsabi?” gulat na tanong ng kaniyang tito Nardo.

“Basta... n-nabalitaan kasi namin. ‘Di ba, Mar’s,” baling ni Malou kay Cathy.

“Korek ka d’yan, Mar’s,” sang-ayon ni Cathy.

“Umuwi ka na nga raw ng probinsiya. At si Mareng Bing naman daw, e, me bago na raw kinakasamang poging lalaki,” sabi ni Malou.

Matagal na hindi nakaimik ang kanyang tito Nardo. Tinitigan nito nang tuwid si Malou na tila sinusuri kung totoo ang mga pinagsasabi nito. Sunod-sunod itong lumagok ng beer. Tahimik

lang si Obet at nakikinig sa usapan ng mga ito. Paminsan-minsan ay nilalagok ang bote ng beer. Patingin-tingin sa dalawang waitress at sa bagong nagdadatingang mga kustomer.

“A, wala ’yon, paanong mangyayari ’yon, e, kababalik ko nga lang noong nakaraang linggo,” mariing sagot ng kaniyang tito Nardo.

“Sabagay... tama nga rin, baka tsismis lang ’yon,” pampalubag loob ni Malou.

Umorder pa ang kaniyang tito Nardo ng apat na boteng beer. Inalok ang dalawa ng ladies drink, pero tumanggi ang mga ito. Sa ibang kustomer na lang daw babawi ang mga ito.

“Bagong salta pala ‘tong si Obet sa Maynila, Pareng Nards?’ tanong ni Cathy.

“Oo, no’ng ’sang linggo lang. Sinama ko pagbalik,” sagot ng kaniyang tito Nardo.

“Me itsura s’ya... kahit kayumanggi. Samantalang ikaw...” sinundan ng pilyang tawa ni Malou at nakitawa na rin si Cathy.

“Ikaw talaga, Mare, ha, hanggang ngayon wala ka pa ring ipinagbago.”

Kinurot sa hita ng kaniyang tito Nardo si Malou. Napahiyaw ito at humalakhak. Napasulyap si Obet sa paghawak ni Malou sa kamay ng tito Nardo niya. Umusod ito sa kaniyang Tito Nardo at may ibinulong. Napansin niyang nakatitig sa kaniya ng malagkit si Malou. Napangiti ang kaniyang tito Nardo. Tumungga uli ng beer.

“Uy! ’Yang beer mo, ’Bet, o, tinutubuan na ng ugat,” sabi sa kaniya ni Cathy, habang inaangat ang kaniyang bote ng beer.

Lumagok uli ng beer si Obet.

Napansin niyang medyo may tama na rin ang kaniyang tito Nardo. Dahil nakikipaglambingan na rin ito kay Malou.

“Di nga p’wede ’yan,” narinig niyang sabi ng kaniyang Tito Nardo.

“Hmmn... ayaw mo lang yata na ako ang magbinyag,” umirap na sabi ni Malou.

“Sige na, atupagin n’yo na ang mga kustomer n’yo. Ayan at may mga bagong dating na naman,” sabi ng kaniyang tiyuhin.

Tumayo si Malou at saglit pa itong nakipag-usap sa kaniyang tito Nardo. Nagpaalam na rin si Cathy. Nakipagkamay uli si Cathy kay Obet at bago tuluyang umalis ay mariing pinisil nito ang kaniyang palad.

Nakailang bote pa sila ng beer. Hindi na nila namalayan na lumalalim na ang gabi. Mag-uumpisa na sana ang show ng mga dancer, pero dahil malalim na ang gabi, nagpasiya na ang kaniyang tito Nardo na umuwi.

KAHIT medyo mabigat sa loob ni Obet ang magtrabaho sa konstruksiyon, wala na siyang magagawa. Kaysa naman palamunin lang siya sa bahay na walang ginagawa. Isa pa, hindi naman siya makakapamilya ng magagandang trabaho, dahil haiskul lamang ang kaniyang natapos. Sadyang naiinggit din siya sa mga nakapagtapos ng kolehiyo na nagtatrabaho na sa magagandang posisyon sa gobyerno o sa pribado man.

Sa araw-araw na pagtatrabaho bilang isang piyon, nakasanayan na rin niya ito. Tuwing Sabado ng hapon sila umuuwi ng kaniyang tito Nardo sa Pandacan, tuwing Lunes naman ng umaga sila bumabalik sa trabaho.

Nakagawian na rin ng kaniyang tito Nardo na kapag araw ng sahod tuwing sabado, dumadaan muna silang dalawa sa beerhouse sa Pasay. Dito sila malimit magpalipas ng oras habang umiinom ng beer. Minsan ka-table at kainuman nila sina Malou at Cathy. Masarap kasing kainuman ang dalawang waitress dahil bukod sa malalambing ay mga kalog din. Nagkamabutihan na nga rin sila ng loob ni Cathy.

Ayon sa kanyang tito Nardo, mas mabuti pang sa beerhouse na lang sila magpalipas ng oras kaysa umuwi kaagad. Sadyang umiiwas na ang kaniyang tiyuhin sa mga kumpare nitong kainuman na sina Didoy Pogi, Tikyong Butiki, at Danny Surot. Halos tuwing mag-iinuman na lang kasi ay ang tiyuhin na lang lagi ang bumibili ng alak. Isa pa, kapag nalasing na ang mga ito, makukulit, maiingay, at laging nauuwi sa gulo.

Dumating ang araw ng pagbubuhos sa ikalawang palapag ng bahay. Nanibago si Obet sa bigat ng trabaho. Pagbubuhat ng semento o di kaya ay paghahakot ng buhangin at graba. Walang patid ang kanilang trabaho hanggang sa inabot ng gabi.

Kinaumagahan, masakit ang katawan at naghihina si Obet. Sinabi niya sa kaniyang tito Nardo na masama ang kaniyang pakiramdam. Hindi na siya pinapasok ng kaniyang tiyuhin. Magpahinga na lamang daw siya. Ayon sa kaniyang tiyuhin, nanibago lang siya sa bigat ng trabaho. Ito na raw ang magpapaalam sa foreman na si Mang Isko.

Araw pa lang ng Miyerkules, pero nagpasya ang kaniyang tito Nardo na pauwiin siya sa Pandacan para makapagpahinga. Uuwi rin naman daw si Mang Doming pagkatapos ng trabaho. Minsan, dalawa o tatlong beses sa isang linggo kasi ito umuuwi sa Pandacan.

Binigyan siya ng pera ng kaniyang tiyuhin para pamasaha, pambili ng gamot at lutong ulam para sa hapunan.

Nakarating sila sa Beata, na mag-aalas tres ng hapon. Naghiwalay sila ni Mang Isko sa riles. Parang giniginaw ang pakiramdam ni Obet. Dumating siya sa bahay na nakasarado ang pinto. Naisip niyang baka wala ang kaniyang tita Bing. Ngunit nang pihitin niya ang doorknob ay hindi naman ito naka-lock. Marahan niyang binuksan ang pinto. Tuloy-tuloy siyang pumasok pero walang tao sa sala. Hinawi niya ang kurtina ng silid para silipin kung nasa loob ang kaniyang tita Bing at si Maymay. Nabigla siya sa kaniyang nakita. Magkaulayaw ang kaniyang tita Bing at si Didoy sa higaan na hubo't hubad. Biglang nagulat ang dalawa nang makita si Obet. Dali-daling bumangon ang kaniyang tita Bing na binalot ng kumot ang kahubdan nito. Lumabas ito ng silid na nanlilisik ang mga matang nakatitig kay Obet.

“Putang-ina mo, Obet! Kumatok ka naman bago ka pumasok!” gigil na sabi ng kaniyang tita Bing.

Imbes na ang kaniyang tita Bing ang mahiya sa ginawa, siya pa ang nahiya.

Hindi siya makatingin nang direktso rito, nakayuko lamang siya at naghihintay kung ano ang gagawin sa kaniya ng kaniyang tiyahin.

“S-Sorry po, Tita,” paumanhin ni Obet.

Inirapan at sinimangutan lang siya ng kaniyang tita Bing at pumasok sa silid.

“E, Mare... s-sige ha, aalis na lang muna ako,” sabi ni Didoy na nakabihis na at papalabas na ng silid.

“S-Sige, Pare... salamat sa lahat. Bawi ka na lang sa sunod,” sabi ng kaniyang tiyahin na parang walang anumang nangyari.

Hindi nakakilos si Obet sa kinatatayuan. Naisip niyang siya ang sagabal sa naudlot na kaligayahan ng mga ito.

“Alis d’yan! Haharang-harang ka d’yan,” matigas na sabi ni Didoy, sabay balya sa kaniya na muntik nang madapa sa sahi.

Kinakabahan man ay inilapag ni Obet sa mesa ang dalang lutong ulam at napaupo sa mahabang bangko na hindi alam ang gagawin. Mas lalo siyang nanlamig. Tinatantiya niya kung mas lalo siyang pagagalitan ng kaniyang tita Bing dahil wala na si Didoy.

Maya-maya ay lumabas ng silid ang kaniyang tita Bing na nakabihi na ng duster. Napayuko uli siya at nakiramdam sa bawat kilos ng kaniyang tita. Lumapit ito sa kaniya at tumabi ng upo.

“Tang-ina mo! Huwag na huwag kang magkakamaling magsumbong kay Nardo, ha?” matigas na sabi ng kaniyang tita Bing. “Ipayayari kita sa tropa ni Didoy!”

Tumayo ang kaniyang tita Bing at uminom ng tubig sa may mesa.

Mas lalong nanlamig si Obet. Hindi siya makapagsalita. Tanging tango lang ang kaniyang tugon.

“Bakit nga pala umuwi ka kaagad?” matigas pa rin ang boses ng tiyahin.

“E, kasi po, masama po ang pakiramdam ko, Tita.”

“Ha! Gano’n ba?”

“Para po akong lalagnatin,” humihikbi ang boses ni Obet.

“Teka... mainit ka nga,” sabi ng kaniyang tiyahin habang dinadampi ang palad nito sa kaniyang noo.

“E, Ano ba ’yang binili mong ulam, ’Bet?” tanong ng kaniyang tita Bing.

Tila nakaramdam ng ginhawa si Obet, sa malumanay na tanong ng kaniyang tiyahin.

“E, menudo at bopis po, Tita,” mahina niyang sagot.

“A, ’Bet, h’wag mo nang isipin ang nakita mo kanina sa silid, ha?” sabi ng kaniyang tita Bing.

“O-Opo, Tita.”

“Wala ’yun. Basta, h’wag ka lang magsusumbong sa tito mo, ha?”

Tumango siya.

Habang isinasalin ni Obet ang mga ulam sa mangkok ay nilapitan siya ng kaniyang tita Bing. Inakbayan siya at ginulo-gulo nito ang kaniyang buhok. Nakaramdam siya ng kabog sa dibdib. Nakadikit ang katawan ng kaniyang tita Bing sa kaniyang tagiliran. Nakiramdam lang siya.

“O, mukhang nahihiya ka pa yata, ’Bet, ha. Para kang hindi lalaki... okey ka lang?”

“O-Okey lang po, Tita.”

“Sige, magpahinga ka na muna do’n sa silid, kay Maymay... magsasaing muna ako.”

“Dahan-dahang pumasok sa silid si Obet. Nahiga sa tabi ng natutulog na si Maymay.

Kinabukasan, medyo bumuti na ang pakiramdam ni Obet. Buong araw siyang nagpahinga. Siya ang tagabantay kay Maymay nang magpaalam ang kaniyang tita Bing na magsusugal sa may labasan.

Biyernes ng dapithapon, habang nanonood ng TV si Obet ay napalingon siya sa pagpasok ng kaniyang tita Bing. Napansin niyang may bitbit na dalawang grande ng beer at litsong manok.

“O, tagay tayo, 'Bet,” sabi ng kaniyang tita Bing. “Tamang-tama me pulutan tayo. Nakas'werte sa tong-its.”

“Po?” nabigla si Obet.

“O, 'di ba okey na ang pakiramdam mo?” sabi ng tiyahin habang kumukuha ng baso. “Pag-inalagaan mong sakit na 'yan, magkakasakit kang lalo.”

“Nabigla si Obet nang biglang lumagok ng beer sa baso ang kaniyang tita Bing. Nagsalin uli sa baso ng beer at inabot sa kaniya.

“O, tagay mo,” sabi ng kaniyang tita Bing. “Huwag mong sabihing tatanggihan mo ako. Tamang-tama 'yan matatanggal ang pananakit ng katawan mo.”

Dahan-dahang uminom si Obet at ang sigid ng lamig ng beer sa kaniyang lalamunan ay nagpabago ng kaniyang pakiramdam. Natangay siya sa inuman at kuwentuhan nila ng kaniyang tita Bing. Hanggang sa hindi na nila namalayan ang paglipas ng oras. Naubos nila ang dalawang bote.

Nakatulog habang nakahilig sa mesa ang kaniyang tita Bing. Tinangka niya itong gisingin para lumipat sa silid pero ayaw magising. Biglang narinig niya ang iyak ni Maymay. Dali-dali niya itong nilapitan. Alam niyang gutom ito. Nalilito siya sa kaniyang gagawin. Nang makita ang may lamang gatas na tsupon ay ibinigay dito. Tumahan naman ang bata habang dumedede. Tinabihan niya ito, hanggang sa nakatulog muli ang bata. Nagpasiya siyang sa tabi na lang ni Maymay mahiga, dahil baka magising uli ito at umiyak. Kapag nagising na lang ang kaniyang tita Bing at lumipat sa silid,

saka siya lilipat sa sala. Pero ang dalaw ng antok ay hindi na niya nakayanan. Sanhi na rin siguro sa tama ng ilang basong beer na nainom niya.

Nagising si Obet tila mabigat ang kaniyang hita at katawan. Naalala niya kagabing nakatulog pala siyang katabi ni Maymay sa kuwarto. Pero napagtanto niyang hindi si Maymay ang nakayakap at nakadantay sa kanya ngayon, kundi ang kaniyang tita Bing. Pinakiramdaman niya ito kung gising o tulog. Nakaramdam siya ng kabog ng dibdib, dahil sa nakadikit sa kaniya ang malambot na katawan ng kaniyang tita Bing. Halos tahimik na ang gabi. Sa tantiya ni Obet ay baka mga alas tres na ng madaling araw. Kakaibang init ang naramdaman niya ng mga sandaling iyon. Hindi niya mawari kung ano ang gagawin. Gusto man sana niyang bumangon pero parang wala siyang lakas. Mas lalong humigpit pa ang yakap sa kaniya ng kaniyang tita Bing. Dahan-dahan ang kaniyang mga kilos at galaw.

Kinaumagahan ay abala si Obet sa paghahanda ng almusal, habang humihigop ng mainit na kape. Ang init at lasa ng kape ang tila nagpabalik sa kaniyang alaala sa maiinit na nangyari kagabi. Napailing siya at napabuntong-hininga. Narinig niya ang iyak ni Maymay. Nagising ang kaniyang tita Bing at lumabas ng silid.

“O, d’yan ka na pala, ’Bet. Nakapag-init ka na ba ng tubig?”
tanong nito

“Opo, Tita.”

“Buti naman. Ipagtitimpla ko lang ng gatas si Maymay.”

Wala silang kibuan habang nagtitimpla ng gatas ang kaniyang tita Bing. Nang matapos ay dali-daling pumasok sa silid. Maya-maya ay hindi na niya narinig ang iyak ng bata.

Lumabas uli ang kaniyang tita Bing. Nagtimpla ng kape at umupo sa mesa na kaharap niya. Nakailang higop ito ng kape.

“Matanong nga kita, ’Bet. Saan ka ba natulog kagabi?”

“E, sa silid po.”

“A-Ano! Bakit?” nanlaki ang mga mata ng kaniyang tita Bing, habang nakatitig sa kaniya.

“Sinamahan ko po kasi si Maymay.”

“Ibig sabihin... magkatabi tayong natulog?”

“E, hindi po... nakatulog po kayo dito sa sala. Nang malasing po kayo.”

“O! Totoo?” Inangat nito ang tasa ng kape.

“O-Opo!” Napayuko si Obet.

“Hindi, e, kasi nagising ako kagabing magkatabi tayo.”

“Hindi ko rin po kasi namalayan na pumasok po kayo sa silid.”

“Putang-ina mo, Obet, pinasok mo ako sa silid, ’no?” lumakas ang boses nito at tinampal siya sa braso.

Umiling-iling si Obet. Hindi siya makapagsalita.

“Malay ko bang pinagsamantalahan mo ako kagabi, dahil sa kalasingan ko,” mariing sabi ng kaniyang tita Bing habang padaskol na inilapag ang kape sa mesa. Natapon ang ibang kape sa tasa.

“Hindi po!” iling ni Obet.

“Shit ka! Obet, ha, ginapang mo ako, ’no?” giit ng kaniyang tiyahin at dinuro siya nito. “Isusumbong kita sa pulis. O kaya... kay tito Nardo mo, pagdating niya mamaya.”

Biglang gumapang ang kilabot sa katawan ni Obet sa banta ng kaniyang tita Bing.

“Huwag po, Tita. Huwag n’yo pong isusumbong kay Tito,” garalgal na ang boses ni Obet. Napahikbi siya at umiling-iling.

“O, kitam! Sabi na nga ba, e, totoo.”

Tumayo ang kaniyang tita Bing at lumapit sa kaniya. Inakbayan siya at hinagod-hagod ang balikat.

“Uy! Tama na ngang drama ’yan. Hindi naman talaga kita isusumbong, ’Bet e,” samo ng kanyang tita Bing.

“Sana po, Tita,” mahinang sabi ni Obet.

“Okey, basta ang kasunduan natin, e, walang sumbungan, ha?”

“O-Opo, Tita.”

Pinisil ng kaniyang tita Bing ang pisngi niya at pumasok uli ito ng silid.

BAGO magtanghai, inutusan si Obet ng kaniyang tita Bing na bumili ng sariwang isda sa talipapa. Nakaramdam siya ng kaba nang bumalik. Nakita niya may grupong nag-iinuman sa may labasan. Nakaupo sila sa palibot ng maliit na mesa. Nag-aalangan sana siyang dumaan, dahil naroon si Didoy Pogi. Gusto sana niyang lumihis ng daan, pero nakita na siya nito. Habang naglalakad, hindi siya makatingin nang diretso sa mga nag-iinuman.

“Bet, tagay ka muna,” sabi ni Didoy, habang inaabot kay Obet ang basong may lamang alak na gin.

“E, sige po salamat,” sabi ni Obet. Hindi niya tinanggap ang baso dahil alam niyang hindi kaya ng kaniyang sikmura ang ganong klaseng inumin.

“Sige lang...walang anuman!” malakas na sabi ni Didoy, inilapag sa mesa ang basong may alak, habang tumayo palapit sa kanya.

“Di ka yata kilala, P’re, a,” sabi ng kasamang si Tikyong butiki.

Lagpas na sana sa grupo sa paglalakad si Obet ngunit bigla siyang hinaltak ni Didoy sa braso pabalik sa mesa.

“Putang ina mo! Suplado mo, a!” galit na sabi ni Didoy.

Napayuko lang si Obet at nanatiling walang kibo.

“H’wag na h’wag kang magkakamaling magsusumbong, kay Pareng Nardo, ha? Itutumba kita!” matigas na banta ni Didoy.

Alam ni Obet ang tinutukoy nitong dahilan. Noong umuwi siyang naratnan niyang kaulayaw nito sa kuwarto ang kaniyang tita Bing. Alam niyang mga lasing na ang mga ito. Nakaramdam siya ng panginig ng katawan. Iniisip kung paano siya makaiwas sa mga ito. Nagkatingin din sa kaniya na nakangisi ang kasamahan ni Didoy na sina Tikyong Butiki at Danny Surot.

“Hayaan mo na ’yan, Pre... nakakahiya kay pareng Nardo,” sabi ni Tikyong.

Binitawan si Obet ni Didoy.

“Ano? Inumin mo ba ’yan o hindi?” tanong ni Didoy.

“Sige na, ’Bet, inumin mo na ’yan. Baka ma-badtrip na naman itong kumpare namin,” utos ni Danny Surot.

Walang nagawa si Obet kundi sundin si Didoy para matapos na. Bigla niyang tinungga ang basong may lamang gin. Nagpaalam at nagmamadaling umalis.

LINGGO ng hapon, nagpaalam ang kaniyang tita Bing na maglalamay sa isang kamag-anak nito sa Pasay. Doon raw ito magpapalipas ng gabi. Magpupuyat daw ito at kinabukasan na raw uuwi. Hindi muna siya pinayagan ng kaniyang tito Nardo na bumalik na sa trabaho. Tamang-tama raw kinabukasan, may magbabantay kay Maymay, dahil umalis ang kaniyang tita Bing.

Pagkatapos nilang maghapunan ng kaniyang tito Nardo, nagpabili ito ng isang longneck na alak. Niyaya rin siyang uminom nito, pampatulog lang daw. Habang magkatabi sila ng kaniyang tito Nardo ay hindi siya mapalagay. Nalilito siya at naiisip na baka naisumbong na siya ng kaniyang tita Bing sa nangyari sa kanila noong isang linggo. Bagaman ginapangan siya ng kaba sa dibdib, pinaunlakan pa rin niya ang kaniyang tiyuhin.

Sa una ay pawang mga tungkol lamang sa trabaho nila ang kanilang napag-uusapan. Pero nang medyo may tama na ang kaniyang tito Nardo, nag-iba na ang kanilang mga pinag-usapan.

“A, ’Bet, ’pag wala ako rito, sino-sino ang nakikita mong pumupunta rito sa bahay?” tanong ng kaniyang tito Nardo.

“E, minsan po si Kuya Didoy... at sina Kuya Tikyo at kuya Danny.”

“Nag-iinuman ba?”

“O-Opo... minsan d’yan po sa dike.”

“Lagi ba sila rito, kahit di nag-iinuman?”

“A, minsan lang po. Sa labasan po sila nag-iinuman.”

“E, teka me nabalitaan akong... nasita ka raw ni Didoy sa labasan. Bakit?”

“A, e, wala po ’yun. Tinanong niya lang po kung anong ulam ang binili ko.” pagsisinungaling ni Obet.

“A, gano’n ba. Huwag siyang magkakamali!” matigas na sabi ng kaniyang tito Nardo. Napatiimbagang ito at lumagok ng alak sa baso.

Tumagay na rin ng alak sa baso si Obet at uminom.

“Wala ka bang napapansin dito sa loob ng bahay, ‘Bet?” tanong ng kaniyang tiyuhin habang nakatitig sa kaniya.

“Gaya ng ano po, Tito?”

“Yung mga nakikita mong pumapasok dito sa bahay. ‘Yung mga bumibisita kay tita Bing mo?”

“W-Wala naman po, Tito,” bantulot na sagot ni Obet .

Parang nakaramdam na si Obet na parang may alam na ang kaniyang tito Nardo sa mga nangyayari sa kanilang bahay. Pero buo na ang pasiya ni Obet na hinding-hindi niya ipagtatapat ang kaniyang nasaksihang kataksilan ng kaniyang tita Bing at Didoy at ang pagkalulong ng mga barkada nito sa droga. Tiyak na malaking kaguluhan kung sakaling isusumbong niya ang mga natuklasan. Hindi pa siya handa, baka may tamang panahon din para maipagtapat niya ang mga ito sa kaniyang tiyuhin. Maging ang nangyari sa kanila ng kaniyang tita Bing, minsan isang gabi. Nagpasiya siyang ililihim muna ang lahat-lahat sa kaniyang tito Nardo.

Nakokonsensiya rin si Obet, kaya lang wala na siyang magagawa. Hindi naman niya kagustuhan ang mga nangyari sa kanila ng kaniyang tita Bing. Natukso lang siya, dahil sadyang tinukso siya ng kaniyang tiyahin. Tanging nagkataon lamang iyon na hindi niya sukat akalaing mangyari.

Sunod-sunod na lumagok ng alak sa baso ang kaniyang tito Nardo.

Kinaumagahan, nabigla si Obet sa ibinalita ng kaniyang tito Nardo. Ayon dito ay nahuli ng mga pulis ang kaniyang tita Bing sa Pasay kagabi. Nahulihan daw ito ng ilang sachet ng marijuana at shabu. Naipagbigay alam ng taga-barangay sa kaniyang tito Nardo ang mga nangyari sa kaniyang tita Bing. Hindi raw basta-basta ang kasong ito, dahil walang inirekomendang piyansa para sa pansamatalang kalayaan nito. Siguradong makukulong ang kaniyang tiyahin. Dali-dali namang pinuntahan sa presinto ng kaniyang tito Nardo ang kaniyang tita Bing sa Pasay.

NAGISING si Obet dahil sa sigawang iyon mula sa itaas ng riles. Nakita niyang sumisilip na sa may bintana ang kaniyang tito Nardo. Bahagyang nakahawi ang kurtina ng bintana. Bumangon siya at dahan-dahang lumapit sa kaniyang tiyuhin na bahagyang nagulat sa kaniyang paglapit. Nakisilip siya sa bintana. Nag-aagaw ang dilim at liwanag sa itaas ng riles. Aninaw ang paligid mula sa liwanag na nagmumula sa mga ilaw ng poste at labas ng mga bahay.

“H’wag kang maingay,” sabi ng kaniyang tiyuhin.

“Ano po ’yon Tito,” pabulong na tanong ni Obet.

“Me nag-aaway na taga-Sta. Mesa at taga dito sa atin,” pabulong ding sagot ng kaniyang tiyuhin.

“Sino, Tito?”

“Palagay ko’y grupo nina Didoy.”

May kalalakihang nagmumurahan at naghahamunan ng away. Nag-aabang lang ang bawat grupo kung sino ang unang lalapit, na ang namamagitan ay ang tulay na riles. Nagmatyag sila sa mga magaganap pa. Hindi nagtagal ay may kumalansing na mga bote at bato sa riles sa batuhang naganap sa magkabilang grupo.

Bumulong kay Obet ang kaniyang tito Nardo na nagpaalam na magmamatyag ito sa labas. Mahigpit pang bilin nito sa kaniya na huwag lumabas ng bahay ano man ang mangyari. Nagpaalam ang kanyang tiyuhin na lalabas muna ng bahay at magmamatyag sa ibaba sa mga mangyayari. Dahan-dahang bumaba ang kaniyang tito Nardo. Dahan-dahan rin niyang isinara ang pinto at hinayaang hindi naka-lock ayon sa bilin nito sa kaniya.

Biglang may naalala si Obet. Dahan-dahan siyang pumasok sa kuwarto. Hindi na niya binuksan ang ilaw, dahil ito rin ang bilin ng kaniyang tito Nardo. Alam niyang mahimbing ang tulog ni Maymay sa mga oras na ito. Kahit may kadiliman sa loob, kabisado niya ang kaniyang mga kilos at galaw. Kinapa niya sa sulok ang kaniyang bag ng mga damit. Nakaramdam siya ng kabog sa dibdid nang mapagtantong wala roon sa pinaglagyan niya ang baril ng kaniyang tiyuhin. Malakas ang kutob niyang dala ng kaniyang tito Nardo ang baril.

Mas malakas na sigawan, hamunan, kalansing at kalampag ang narinig ni Obet. Sumilip uli siya sa bintana. Wala siyang maaninaw na tao sa itaas ng dike. Hindi rin niya maaninaw ang kaniyang tiyuhin sa ibaba. Walang pakialam ang mga kapitbahay sa kaguluhang nagaganap. Naisip niyang baka walang kaalam-alam ang mga ito. O di kaya ay sadya lang takot lumabas ang mga ito at kagaya rin niyang nagmamatyag lang, dahil halos walang bukas na mga ilaw ang mga kabahayan.

Maya-maya ay nakarinig si Obet ng putok ng baril na sa tantiya niya ay mula sa taga-Sta. Mesa. Isa pang putok uli na tila mula naman sa taga-Pandacan. Nagkalansingan uli at kasunod ang ilang putok ng baril. Nakaramdam siya ng kaba at dahan-dahang

bumalik uli sa bintana at sumilip. May narinig siyang tila humihingi ng tulong na hindi niya mawari. Biglang natahimik ang tulay. Dinig niya ang mga samot-saring ingay sa may di kalayuan. Naisip niyang maaaring sa labasan. Mas lalong kumabog ang kaniyang dibdib nang maalala ang kaniyang tito Nardo. Nag-aalala rin siya na baka kung ano na ang nangyari rito sa labas. Nabaling ang kaniyang paningin sa pinto na may tumutulak nang dahan-dahan. Banaag niya mula sa pusikit na liwanag na nagmumula sa bintana ang kaniyang tiyuhin na dahan-dahang pumasok sa bahay.

“Si Maymay, nagising ba?” pabulong na tanong ng tito Nardo.

“Hindi po,” pabulong ding tugon ni Obet.

Hinila niya si Obet at pasalampak silang napauupo sa banig.

“Anong nakita at narinig mo kanina sa itaas ng riles,” pabulong pa ring tanong ng kaniyang Tito Nardo.

Pabulong na ikinuwento ni Obet sa kaniyang Tito Nardo ang kaniyang mga nasaksihan kanina sa naganap na away sa itaas ng riles.

“Nasapol ko siya sa dibdib at ulo,” bulong ng kaniyang tiyuhin. Banaag niya sa loob mula sa pusikit na liwanag habang inuumang ng kaniyang Tito Nardo ang baril paitaas. Tama nga ang hinala niya kanina, na dala-dala ng kaniyang tito Nardo ang baril nito paglabas ng bahay.

“Sino po ang nasapol, n’yo, Tito?” pabulong na tanong ni Obet.

“Ang ahas,” pabulong na sagot ng kaniyang Tito Nardo.

“S-Sinong ahas, Tito?”

“Ang ahas na si Didoy.”

Biglang gumapang ang kilabot sa katawan ni Obet. Natahimik siya ng ilang sandali. Tinapik-tapik siya ng kaniyang tiyuhin sa balikat.

“Me nakakita po ba sa inyo?” tanong ni Obet.

“Sa palagay ko’y wala. Madilim sa pinagkukublihan ko. Pero malay natin.”

“Sana po wala.”

“Basta pangako mo sa akin, ano man ang mangyari,” bulong ng tiyuhin niya. Habang mariin ang dantay ng kamay nito sa kaniyang balikat.

“A-Ano po ’yon, Tito?”

“Huwag na huwag kang magsusumbong kahit kanino.”

“Opo, Tito.”

Pinisil-pisil ng kaniyang Tito Nardo ang kaniyang balikat. Madaling araw pa lang. Bitbit na ni Obet ang kaniyang dalang bag ng mga gamit. Samantalang ang kaniyang Tito Nardo ay karga-karga ang natutulog na si Maymay at bitbit din ang isang bag ng mga gamit. Dahan-dahan ang kanilang mga hakbang pababa ng bahay. Tahimik lang siyang nakasunod sa kaniyang Tito Nardo. Maingat ang kanilang galaw na sana ay hindi makagawa ng anumang ingay. Sa nag-aagaw na dilim at liwanag ay tinalunton nila ang kahabaan ng ibabaw ng dike hanggang sa kabilang barangay. Ayon sa kaniyang Tito Nardo ay hindi na sila dadaan sa riles. Kahit may kalayuan ay minabuti nilang sa kabilang barangay na dadaan. Bumaba sila ng dike at tinalunton uli ang isang eskinita. Lumagos sila sa isang maliit na kalsada. May mangilan-ngilan na ring mga taong nakasabay at nakasalubong nila. Pero tila walang pakialam sa kapwa ang mga ito na kagaya rin nilang nagmamadali

ang mga hakbang. Alam niyang sa nag-aagaw na dilim at liwanag ay hindi makikilala ang kaniyang Tito Nardo dahil sa suot nitong jacket at sombrero.

Mula sa di kalayuan ay tanaw na ni Obet ang highway. Patuloy lang sila sa paglalakad. Kahit nakaramdam ng pagod ay minabuti nilang hindi magpahinga. Tanaw na niya ang mga dumaraang paroo't paritong iba't ibang uri ng mga sasakyan sa highway na karamihan ay mga jeep.

Kinausap na si Obet kagabi ng kaniyang Tito Nardo tungkol sa kanilang gagawin. Hindi sila nakatulog kagabi. Nanatili lamang silang nagmatyag sa mga nangyari. Buo na ang kanilang pasiyang lisanin ang lugar. Pinag-usapan na nila kagabi na kailangan bago mag-umaga ay makasampa na sila ng barko patungong Aklan.

Naisip ni Obet na sadyang hindi ito ang lugar na nararapat para sa kaniya. Ipinangako niya sa sarili na ang lahat ng mga nangyari sa kanila ng kaniyang Tito Nardo ay mananatiling isang lihim. Silang dalawa lang ng kaniyang Tito Nardo ang tanging makakaalam ng lahat. Doon sa kanilang probinsiya sa Aklan ay tutulungan niyang mamuhay nang tahimik ang kaniyang Tito Nardo. Kahit bumalik pa sila sa mga gawaing bukid. Huwag lang manatili sa maingay at magulong lungsod ng Maynila. Pilit niyang ibabaon sa limot ang mga pangyayaring minsang naganap sa kaniyang buhay.

Pinagmasdan niya ang natutulog na si Maymay sa balikat ng kaniyang Tito Nardo na may talukbong sa ulo. Nakaramdam siya ng awa sa bata. Ang batang walang kamuwang-muwang sa mga pangyayari. Natitiyak niya, na doon sa Aklan ay maaalagan nila

ito nang mabuti. Kasama ang kaniyang tito Nardo at kaniyang ina. Palalakingin nila ito na isang mabuting bata.

Doon sa kanilang probinsiya na malayo sa tukso at pagkakasala. Malayo sa atungal ng mga makina at hiyawan ng mga taong salot sa lipunan. Mas nanaisin pa nilang magsaka na lang sa bukid kaysa manatili sa lungsod na sadyang magbubulid sa kanila sa pagkakasala. Palalakingin nila ito na may takot sa Diyos. Ipinangako ni Obet sa sarili na kailanman, hinding-hindi na siya babalik sa lugar na ito. Sa lungsod na ito na minsang nagbulid sa kaniya sa pagkakasala.

Nabigla siya sa tapik sa kaniyang balikat ng kaniyang tito Nardo. May humintong taxi sa tapat nila. Binuhat niya ang kaniyang bag at nagmamadali silang sumakay.